

Kuelewa kanuni za ulezi wa watu wazima

Karatasi ya ukweli (Swahili)

Katika karatasi hii ya ukweli

Sheria ya Ulezi ya NT ya Watu Wazima ya 2016 (*Guardianship of Adults Act 2016*) hutoa mfululizo wa kanuni za kufanya maamuzi ambazo walezi wote wanapaswa kufuata. Hii karatasi ya ukweli inafafanua:

Kanuni zinajumuisha nini	Malengo ya kanuni na watu wanaohusika
Kitu gani cha kuangalia	Mambo kama maisha ya watu wazima na ulinzi dhidi ya madhara
Jinsi gani unaamua kitu kinachostahili	Mwongozo wa kuhakikisha maamuzi yako ni ya haki na ya kuunga mkono
Nani ananufaika na maamuzi yako	Msaada wa watu mbali na watu wazima
Jinsi gani maelezo maalumu ya ulezi yanaweza kukuathiri	Umuhimu wa kauli hizi na athari zake kwako

Kanuni hizo zinajumuisha nini?

Walezi wana jukumu la kisheria kufanya maamuzi mazuri kwa watu wazima katika maeneo ambapo watu wazima hawana uwezo wa kufanya hivyo wenyewe.

Kanuni za ulezi hutoa mfumo wa kufanya maamuzi kusaidia wasaidizi wafanye kazi katika 'maslahi' ya watu wazima wakati uamuzi unahitajika.

Kanuni zinatumiwa kwa kila mtu kutumia mamlaka yake chini ya Sheria ya Ulezi. Hii ni pamoja na:

- walezi wote binafsi
- mlezi wa jamii
- mwenye mamlaka wa jamii
- mahakama ya Uraia na Utawala ya Mkoa wa Kaskazini (NTCAT).

Ni muhimu wakati unahitaji kufanya uamuzi kwa watu wazima kuwa una:

- jaribu kuelewa maoni na matakwa yao
- kuzingatia masuala yote muhimu
- kupima mambo ambayo unaamini kuwa ni sahihi kwa hali husika
- kufanya uamuzi bora kwao.

i Angalia kifungu cha 4 cha Sheria ya Ulezi kwa orodha ya kina ya kanuni za ulezi.

Ni vitu gani unatakiwa kuangalia?

Maisha na uhuru

Unatakiwa kuangalia vitu kama:

- maoni ya sasa ya watu wazima na ya awali
- mapendekezo ya maisha yao na mahitaji yao
- uwezo wao wa kudumisha na kutumia uhuru wao wa kuchagua
- uwezo wao wa kihisia, kimwili, kijamii na kiakili
- uwezo wao wa kuishi na kuwa sehemu ya jumuiya ya jumla
- furaha na ustawi wao wote
- maoni na matakwa ya mtu yeyote 'mwenye nia' kwao.

i Tafadhali angalia karatasi yetu ya ukweli ya 'Nini maana ya Mlezi?' kwa mfano 'mtu mwenye nia'.

Heshima na ulinzi kutokana na madhara

Ni lazima ufanye maamuzi kuhakikisha mtu mzima:

- ana huduma nzuri, ikiwa ni pamoja na huduma za afya na huduma binafsi
- analindwa kutokana na madhara, kukataliwa, unyanyasaji na unyonyaji
- anachukuliwa kwa utu na heshima.

Wana haki pia ya kutarajia kwamba uta:

- kutunza habari kuhusu wao kwa siri na ya faragha
- kulinda mali zao na mali kutokana na kupoteza, matumizi mabaya au uharibifu.

Je unaamua namna gani kitu kinachofaa?

Katika kuamua kilichoko sahihi katika mazingira husika, lazima kutumia mamlaka yako kwa namna hiyo:

- kizuizi cha chini cha uhuru wa watu wazima wa uamuzi na hatua
- kuwapa watu wazima msaada mkubwa kama ni vitendo ili kufanya maamuzi yao wenyewe.

i Tafadhali wasiliana na Ofisi ya Ulezi wa Umma kama unahitaji msaada wa maamuzi.

Je maamuzi yako yanaweza kunufaisha mtu mwingine?

Unaweza kutumia mamlaka yako kwa namna inayofaidi mtu mwingine mbali na mtu mzima kama faida hiyo:

- ni sawa na mtu mzima aliyetolewa wakati wana uwezo wa kufanya maamuzi
- ni moja ambaye unaweza kutarajia kuchaguliwa
- anastahili katika hali husika
- hana madhara kwa maslahi yao bora.

Kwa mfano, inaweza kuwa sahihi kwako kutoa utoaji wa fedha kutoka kwa watu wazima kwa gharama za elimu ya watoto, ingawa hii:

- haitafaidisha moja kwa moja watu wazima
- inamaanisha pesa haipatikana kwa matumizi ya watu wazima.

i Tafadhali wasiliana na NTCAT au Ofisi ya Ulezi wa Umma kama huna uhakika na maamuzi.

Inakuwaje kama mtu mzima na maelezo ya ulezi wa mapema?

Maelezo maalumu ya mapema mwanzoni huweka maoni ya mtu, matakwa na imani ikiwa mtu anahitaji kufanya maamuzi kwa niaba yao baadaye. Watu hutoa maelezo haya wakati bado wana uwezo wa kufanya maamuzi.

Ikiwa mtu mzima unayewakilisha ana maelezo ya ulezi wa mapema, unatakiwa kutumia mamlaka yako ili kuidhinisha.

Unaweza tu kwenda kinyume na maelezo kama:

- watu wazima kisheria wanaweza na wanasema kuwa hawataki kuwa na athari
- hali zingine zipo kulingana na kifungu cha 23 cha *Sheria Maalumu ya Mipango Binafsi 2013*.

i Tazama kuendeleza 'Mipango ya kibinafsi maalumu na ulezi wa watu wazima' wa udhibiti na sehemu ya 3 na 23 ya *Sheria Maalumu ya Mipango Binafsi*.

Nyaraka muhimu

- *Sheria ya Ulezi ya NT ya Watu Wazima ya 2016 (Guardianship of Adults Act 2016)*
- *Sheria Maalumu ya Mipango Binafsi ya 2013 (Advance Personal Planning Act 2013)*
- Mwongozo wetu wa uelewaji wa ulezi (mwongozo wetu *Understanding guardianship*)

Kama una swali lolote, tafadhali wasiliana nasi:

 1800 810 979

 public.guardian@nt.gov.au

 www.publicguardian.nt.gov.au